

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ КРЕДИТУ ТА СЬОГОДЕННЯ

На сьогоднішньому етапі одну із найважливіших ролей у стимулюванні відтворювальних процесів відіграє банківський кредит як головне джерело забезпечення грошовими ресурсами.

Сучасний комерційний банк важко уявити без його кредитної діяльності і, зокрема, без кредитування населення. Адже, як показує світовий досвід, банківські операції з фізичними особами становлять майже третину загального обсягу всіх операцій, які проводять фінансово-кредитні установи, а серед доходів українських банків переважають відсоткові доходи за кредитами.

Розвиток комерційних відносин справляє позитивний вплив на основи функціонування банківського кредиту в господарстві нашої країни. В сучасних умовах основними макроекономічними завданнями кредитного процесу є сприяння раціональній організації виробництва і збуту, збільшенню обсягів необхідної на ринку продукції, одержанню максимального прибутку при мінімальних затратах. Тому для розробки сучасного теоретичного підґрунтя кредитного забезпечення розвитку економіки дуже актуальним є питання щодо проблеми дослідження та правильного формулювання сутності кредиту.

В етимологічному значенні термін «кредит» походить від латинського «creditum», яке означає «позика», «борг». Деякі лінгвісти пов'язують його з італійським «credito», англ. «credit», що означає «вірю», «довіряю». А тому категорія кредиту розглядається економічною наукою переважно як довіра однієї особи до іншої, на підставі чого у позику надається певна вартість у грошовій або товарній формі для тимчасового користування. Довіра – фундамент кредитних відносин, одна з найважливіших передумов їх виникнення.

У російській мові термін вперше з'явився в 1703 році зі значенням «авторитет». Найвірогіднішим є його запозичення від німецького «kredit», французького «credit» та іспанського «credito». У контексті історії економічних вчень найчастіше розглядають натуралістичну та капіталотворчу теорії кредиту, які сформувалися під впливом традицій різних економічних течій.

У світовому масштабі систематизація знань про кредит вперше відбулася в рамках натуралістичної теорії кредиту, яка незважаючи на окремі недоліки та обмеження, створила основу для подальших багатоаспектних досліджень кредиту.

Кредит – одна з найскладніших економічних категорій, характер об'єктивної необхідності якої обумовлений, з одного боку, становищем та розвитком товарно-грошових відносин, з іншого – такою специфікою її прояви, як поворотний рух вартості. Оскільки надання кредиту є специфічною, відокремленою формою грошових відносин, воно має власні особливості, пов'язані з обслуговуванням усього процесу розширеного відтворення та забезпеченням його безперервності.

Як економічна категорія, кредит – це сукупність відповідних економічних відносин між кредитором та позичальником з приводу поворотного руху вартості. Кредит як самостійна економічна категорія виконує важливі функції в економіці. Так, на макроекономічному рівні виділяються перерозподільча функція та функція заміщення готівкових коштів кредитними засобами. При більш детальному розгляді кредитних відносин можна обґрунтувати виділення більшої кількості функцій, зокрема: акумуляцію тимчасово вільних ресурсів; розподілення залучених коштів ніж позичальниками; емісійну; контрольну.

Отже, можна сказати, що існує переважно два підходи до визначення сутності кредиту:

- 1) вузький – як сума коштів, що отримує позичальник від кредитора;
- 2) широкий – як сукупність суспільних правовідносин, що виникають, здійснюються та припиняються в процесі надання залучених раніше кредитором коштів у борг позичальнику.

Еволюція кредитних відносин та їх адаптація до потреб економічного розвитку сприяла розвитку теорій кредиту. Економічна наука розглядає дві основні теорії кредиту: натуралістична і капіталістична. Основоположниками натуралістичної теорії кредиту були класики політичної економії А.Сміт, Д.Рікардо, А.Тюрго, Дж. Міль. А. Сміт і Д.Рікардо вважали, що об'єктом кредиту є не позичковий капітал, а капітал у його речовій формі.

У вітчизняних літературних джерелах домінують позиції різних авторів щодо визначення кредиту. Такі автори, як М.І. Савлук, К.Г. Зуллас, А.М. Коряк вважають, що «кредит – це економічні відносини між юридичними і фізичними особами і державою з приводу перерозподілу вартості на засадах повернення і, як правило, з виплатою відсотка». А.М. Мороз у підручнику «Банківська енциклопедія» подає таке визначення кредиту: «Економічні відносини, що виникають між кредитором і позичальником з приводу одержання останнім позички в грошовій або товарній формі на умовах повернення в певний строк і, звичайно, із сплатою відсотка». О. В. Васюренко вважає, що «кредит – це сукупність відповідних економічних відносин між кредитором та позичальником з приводу зворотного руху вартості».

Зауважимо, що перераховані вище підходи до визначення категорії «кредит» є суб'єктивними та слугують для узагальнення широкого спектру точок зору стосовно її трактування. В межах позичкового підходу звернуто увагу на позичковий характер кредиту. Проте, ототожнення категорій «кредит» та «позичка» не є правильним.

Нині без кредиту нормальне функціонування виробництва, товарного обігу та споживання у сучасному суспільстві взагалі неможливе. Він стає обов'язковим атрибутом господарювання ринкової економіки, яку ще називають кредитною, оскільки вона вся пронизана кредитними відносинами.

За офіційними даними НБУ, станом на 01.10.2015 року в Україні зареєстровано 123 банків (публічні акціонерні товариства, з них з іноземним капіталом 51), що на 14 менше ніж на початок 2010 року. Це пояснюється ліквідацією фінансово нестійких банків та відпливом іноземного капіталу з банківської системи України – частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків скоротилась від 41,9 % в 2011 р. до 32 % у 2015 р. Спостерігається згорання діяльності банків з іноземним капіталом на роздрібних ринках і переорієнтація їх на корпоративний сегмент; разом з тим деякі банки через несприятливу ділову атмосферу залишають український банківський ринок.

Незважаючи на значні наукові напрацювання економічної науки, на сьогодні залишається низка проблем у практиці кредитування. Негативним наслідком фінансової кризи є велика частка проблемних кредитів у кредитних портфелях банків. Ця ситуація безпосередньо здійснює значний дестабілізуючий вплив на функціонування банківської системи та економіки України в цілому.

Адекватно оцінити структуру і динаміку проблемних кредитів в Україні на основі офіційних даних – завдання не з простих через фрагментованість інформації та плутанину в термінології.

Огляд вищезазначеного дає підставу стверджувати, що правильний науковий підхід до розуміння природи кредиту на сучасному етапі ще належно не застосовується. Це, в свою чергу, може призвести до негативних наслідків у реалізації кредитних відносин на практиці. У вигляді численних недоліків може виразитися в неефективній організації кредитного забезпечення банківськими та небанківськими фінансово-кредитними інституціями суб'єктів підприємництва.